

३.३ सिन्धुपाल्चोक जिल्लामा भएका प्राकृतिक विपत्का घटना र त्यसले आर्थिक, सामाजिक अधिकारमा पारेको प्रभाव

परिचय

बागमती प्रदेशमा पर्ने हिमालय पर्वत श्रृङ्खलाको मध्यभागको भौगर्भिक क्षेत्रमा सिन्धुपाल्चोक जिल्ला अवस्थित छ। कमजोर पत्रेचट्टान र फुस्रो माटोको हिमाली तथा पहाडी धरातल रहेको यो जिल्लामा समुद्र सतहबाट ७ सय ३५ मिटरदेखि ६ हजार ९ सय ६६ मिटर अग्लो लाङपोघ्याङ पर्वतीय श्रृङ्खला र जुगल हिमाल तथा भोटेकोशी, सुनकोशी, इन्द्रावती लगायतका तिब्बततर्फका हिमश्रृङ्खलाबाट बग्ने नदीहरू रहेका छन्। भूकम्पको जोखिम, कमजोर पहाडी भूबनोट, अग्लाअग्ला हिमपर्वत तथा पहाड, त्यसका बीचमा बग्ने ठूला तथा मध्यम प्रकृतिका नदी जसका कारण यो जिल्ला सदैव प्राकृतिक प्रकोपले जोखिमयुक्त जिल्ला रहेको छ। हरेक वर्ष विपत्का कारण ठूलो जनधनको क्षति भइरहेको छ। २०७१ साउन १७ गते राति २:३५ बजे गएको जुरेपहिरो, २०७१ भदौ ९ गते जलवीरे खमारे पहिरो, २०७२ सालको विनाशकारी भूकम्प, २०७३ साउनमा भोटेकोशी नदीको बाढी, २०७७ साउनमा बाह्रबीसे नगरपालिकामा गएको पहिरो, २०७७ साउन ३० गतेको जुगल गाउँपालिकास्थित लिदीमा गएको पहिरो लगायतले जिल्लाका विभिन्न स्थानहरूमा ठूलो मानवीय तथा आर्थिक क्षति भयो।

अध्ययनको उद्देश्य

१. जिल्लाको विभिन्न स्थानमा भएका विपत्का घटनाले पुऱ्याएका क्षतिको अवस्था सार्वजनिक गर्ने।
२. बस्ती स्थानान्तरण गर्दा अपनाउनुपर्ने सतर्कता तथा उपायको खोजी गर्ने।
३. पहिरो तथा विपत्का घटना पीडितहरूलाई न्यायमा पहुँच विस्तार गर्न सघाउने।
४. राहत, पुनर्स्थापना तथा स्थानान्तरणको नाममा भएका गैरजिम्मेवार कार्यलाई निरूत्साहित गर्ने।

अध्ययन विधि

१. स्थलगत अवलोकन, भ्रमण र अनुगमन
२. अन्तर्वार्ता (पहिरोबाट विस्थापित भएका परिवार, सम्बन्धित तहका जनप्रतिनिधि र सरोकारवाला निकायसँग)
३. द्वितीय स्रोत सामग्री अध्ययन।

अध्ययनको सीमा

यो अध्ययन सिन्धुपाल्चोकका बाढीपहिरो पीडितहरूको अवस्था र घटनापछि उनीहरूको मानव अधिकारको अवस्थासँग केन्द्रित छ। आलेख पहिरो विस्थापितहरूलाई उपयुक्त स्थानान्तरण तथा प्रभावितहरूलाई राज्यले दिएका सेवा सुविधाहरूसँग सम्बन्धित छ। सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको प्राकृतिक विपत्का बारेमा तयार पारिएको यो आलेख अन्य जिल्ला तथा ठाउँहरूसँगको अवस्थासँग मेल नहुन पनि सक्छ।

जिल्लामा विपत्का कारणले भएका जोखिमको अवस्था भूकम्पका कारण भएको जोखिम

सिन्धुपाल्चोक जिल्लाका सबै स्थानहरू भूकम्पीय जोखिममा रहेको विश्लेषण गरिएको छ। वि.सं. २०४५ र २०६७ सालमा पनि स-साना भूकम्पका धक्का महसुस गरिएको थियो। २०७२ वैशाख १२, १३, र २९ अनि त्यसपछिका निरन्तरका परकम्पबाट सिन्धुपाल्चोक जिल्लामा ३ हजार ५ सय ५७ जनाको मृत्यु र १ हजार ५ सय ६९ जना घाइते भए। ६७ हजार ३ सय ८३ घर क्षति भएको इन्सेकको अभिलेखमा छ। विनाशकारी भूकम्पका कारण जिल्लाका सबै गाउँपालिका, नगरपालिकामा रहेका सबै नागरिकहरू, विद्यालयका विद्यार्थीहरू, गर्भवती तथा सुत्केरी महिलाहरू, अशक्त, ज्येष्ठ नागरिकहरू बढी प्रभावित भएका थिए। भूकम्पका कारण विस्थापित भएका जुगल गाउँपालिका- २ को लिदी, नाम्पा सोही गाउँपालिका- ३ को गुम्बा, बोल्देलगायत स्थानका नागरिकको उचित व्यवस्थापन नहुँदा भूकम्पले चिराचिरा भएको जमिनमा

क्र.सं.	विपत् वर्ष	मृत्यु	घाइते	बेपत्ता	विस्थापित परिवार (अनुमानित)	तथ्याङ्क स्रोत
१.	२०७७	७४	२५	३३	३८९	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी जिल्ला शाखा सिन्धुपाल्चोकको स्थलगत प्रतिवेदन २०७७ भदौ
२.	२०७३	-	-	३	९४५	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी जिल्ला शाखाको वार्षिक प्रतिवेदन २०७४
३.	२०७२	३५७०	१५६९	७	१९२४	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी जिल्ला शाखाको वार्षिक प्रतिवेदन २०७३
४.	२०७१	१५०	१५	-	३३७	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी जिल्ला शाखाको वार्षिक प्रतिवेदन २०७२

उनीहरू पुनः फर्कन बाध्य भए। भूकम्पले चिराचिरा पारेको जमिनमा लगातारको वर्षाले पहिरो जान मद्दत पुग्यो। पहिरोले अकल्पनीय मानवीय क्षति गऱ्यो। भूकम्पले चिरा पारेको जमिनबाट त्यहाँका नागरिकलाई समयमै उचित व्यवस्थापन गरिएको भए यति धेरै जनधनको क्षति नहुने निश्चित थियो। प्राकृतिक विपत् तथा दूलो मानवीय क्षतिपछि पछुताउनु बाहेक अरु विकल्प रहेन।

पहिरोको कारणले भएको क्षति

विगत सात वर्षयता सिन्धुपाल्चोक जिल्लामा आएको भिषण पहिरोले धेरै जनधनको क्षति भएको छ। २०७१ साउन १७ गते राति जुरे पहिरोमा १ सय ४५ जनाको मृत्यु भएको थियो भने १५ जना घाइते भएका थिए। सो पहिरोले १ सय १३ घर बगाएको थियो। ३ सय १९ घर प्रभावित भएका थिए। त्यसैगरी ०७१ भदौ ९ गते जलवीरेस्थित खमारेमा गएको पहिरोमा परी पाँच जनाले ज्यान गुमाए भने १८ घर पुरिएका थिए। ०७७ असार २४ गते बाह्रबीसे नगरपालिकास्थित जम्बुमा आएको पहिरोले दुई जनाको ज्यान गएको थियो भने १७ जना बेपत्ता र पाँच जना घाइते भए। पहिरोले ३९ ओटा घर पुरिएको थियो भने ६३ ओटा घरमा क्षति पुगेको भयो। त्यसैगरी ०७७ असार २४ गते राति जलवीरे स्थित खमारेमा आएको पहिरोले १० घर बगायो। भोटेकोशी गाउँपालिका-५ स्थित बुलकोटेमा ०७७ असार २४ गते आएको पहिरोमा चार जनाको मृत्यु भयो। चार जना घाइते भए। त्यसैगरी सो पहिरोले चार घर बगायो। जुगल गाउँपालिका-२ लिदीमा ०७७ साउन ३० गते आएको पहिरोले ३५ जनाको मृत्यु, दुई जना बेपत्ता, ६ जना घाइते

भए भने २९ घर पुरिएका थिए। लिदी पहिरोबाट त्यस गाउँका १ सय ७२ घर प्रभावित भए।^१ त्यसैगरी, २०७७ साउन १ गते भोटेकोशी गाउँपालिकास्थित फुल्पिङकट्टीमा आएको पहिरोमा पाँच जनाको मृत्यु र एक जना घाइते भए। पहिरोमा दुई घर पुरिए। आठ घरमा प्रभाव पऱ्यो। मेलम्ची बजारमा ०७७ साउन १९ गते आएको पहिरोमा नौ जना मजदुरहरूको मृत्यु भयो भने एक घर पुरियो। पाँचपोखरी थाम्पाल गाउँपालिकास्थित बरुवामा ०७७ साउन १९ गते राति आएको पहिरोमा दुई जनाको मृत्यु भयो भने पाँच घर प्रभावित भए। सुनकोशी गाउँपालिका स्थित थुम्पाखरमा ०७७ भदौ १४ गते आएको पहिरोमा ३२ घर प्रभावित भए। त्यसैगरी ०७७ भदौ २८ गते राति बाह्रबीसे नगरपालिकामा आएको पहिरोमा १७ जनाको मृत्यु, १४ जना बेपत्ता र नौ जना घाइते भएका थिए। त्यो पहिरोले २७ घर बगाएको थियो भने ८४ घर प्रभावित भए।

पहिरोका कारण धनजनको क्षति भएका माथि उल्लेखित स्थानको जमिन भूकम्पले चिराचिरा पारेको थियो। ०७२ सालको भूकम्पपछि विस्थापित भएर विभिन्न ठाउँमा अस्थायी बसोबास गर्दै आएका स्थानीयको व्यवस्थापन हुन नसक्दा पुनः आफ्नै पुरानो थातथलोमा फर्कनुपर्ने बाध्यतामा थिए।

बाढीका कारणले भएको जोखिम

सिन्धुपाल्चोक जिल्लामा पहिरोले मात्र होइन नदीहरूमा आउने बाढीले पनि दूलो धनजनको क्षति गरेको पाइन्छ। भोटेकोशीमा ०७३ असार २१ गते राती आएको बाढीमा तीन जना बेपत्ता भए भने दूलो भौतिक क्षति भयो। चीन जोड्ने कोदारी राजमार्गको धेरै स्थानमा

१. <https://kendrabindu.com/post/170726#.YBN--OgzbiU>

बाढीले क्षति पुऱ्यायो । नेपाल र चीनको साभ्ना प्रयासपछि भूकम्पले भत्काएको बाटो खुलेको तीन महिना बिन्न नपाउँदै बाढीले बाह्रबीसे देखि लिपिङसम्मको बाटो नै बगाएको थियो । बाढीले ९८ घर बगाएको थियो भने ९ सय ४५ घर प्रभावित भएका थिए ।^१

त्रिभुवन विश्वविद्यालयका प्रध्यापक तथा भूर्गभविद् मेघराज धिताल जोखिम क्षेत्रको पहिचान भए पनि स्थानीय जनता रातिमात्र सुरक्षित स्थानमा बस्न गएको तर पहिरोको जोखिम रातिमात्र हुँदैन भन्ने ज्ञानको कमीले मानवीय क्षति बढी भएको बताउँछन् ।

धितालका अनुसार स्थानीय सरकार गठन भएपछि विकासका नाममा डोजर आतङ्क छ । पहाडमा खोलानालाका बहाव र धार परिवर्तन गरी बाटो निर्माण गरिएको छ । त्यसपछिका तीन वर्षमा पहिरो पहिलेको तुलानामा बढी गएको अध्ययनले देखाएको छ । यस्ता विपत् नेपालमा मात्र नभएर विश्वका कयौँ विकसित देशहरूमा समेत हुने गरेको बताउँदै धिताल भन्छन् जोखिम कम गर्न सरकारले बिमाको व्यवस्था, सूचना प्रविधिको विकास तथा पूर्व तयारीमा ध्यान दिएको हुन्छ । तर नेपालमा विपत् पूर्वको तयारी कमजोर रहने गरेको अनुभवहरूले पुष्टि गरेका छन् ।

जुगलको लिदीमा गएको पहिरोको प्रभाव र असर

जुगल गाउँपालिका- २ लिदीमा २०७७ साउन ३० गते गएको पहिरोमा ३५ जनाले ज्यान गुमाए, दुई जना बेपत्ता छन् भने ६ जना घाइते भए । पहिरोले २९ घर पुरिएर क्षति भयो । त्यसैगरी १ सय २७ घर पहिरोबाट प्रभावित भए । पहिरोबाट प्रभावित भएका परिवारलाई सेलाङको बाँसखर्कमा स्थान्तरण गरिएको छ । सन् २०२० को डिसेम्बरसम्म पनि उनीहरू बाँसखर्कमा रहेको विस्थापित क्याम्पमा छन् । पहिरोले लिदी गाउँको अस्तित्व नै संकटमा परेको छ । पहिरो प्रभावित व्यक्तिहरूलाई बाँसखर्कमा स्थानान्तरण गर्ने र राहत वितरण कार्यमा मात्र अहिले सरोकारवाला निकायको ध्यान देखिन्छ । तर, सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने योजना बनेको छैन ।

सुरक्षित बसोबासको समस्या लिदी पहिरो प्रभावितको मात्र नभएर जिल्लाको अन्य स्थानका पहिरो प्रभावितको पनि हो । कतिपय पहिरो प्रभावितहरू आफ्नै

थातथलोमा फर्किई घरनिर्माणको काम थालनी गरिहरहेका छन् । यस्तो अवस्थाले वर्षातको शुरूआतसँगै पुनः प्राकृतिक विपत् र त्यसले धनजनको क्षति नपुऱ्याउला भन्न सकिन्न ।

साविकको राम्चे गाविसस्थित जुरेमा २०७१ साउन १७ गते राति आएको पहिरोका कारण पीडित भएकाहरूलाई सहयोग गर्न स्थानीय संघ सस्था, व्यक्ति तथा समुदायहरूबाट सङ्कलन गरिएको १ करोड २४ लाख रकम यो वर्षको अन्त्यसम्म पनि वितरण हुन सकेन । मृतक परिवारलाई र पहिरोबाट प्रभावित भएका परिवारलाई बसोवासको व्यवस्थापन गर्न भनि जिल्ला दैवी प्रकोप उद्धार समितिको खातामा सङ्कलन भएको रकम वितरण गर्ने प्रक्रिया अवलम्बन गर्न नसकेको र ०७२ वैशाखको भूकम्पपछि भूकम्पको राहत र पहिरोको राहत कसरी वितरण गर्ने भन्ने राजनीतिक विवादका कारण जनस्तरबाट उठेको रकम पहिरो पीडितलाई वितरण गर्न नसकिएको हो । जनस्तरबाट उठेको रकम वितरण गर्न स्थानीय जनप्रतिनिधि, प्रमुख जिल्ला अधिकारी लगायतका सरोकारवाला निकायहरूको भेला समेत भएको थियो । तर, उक्त रकम वितरण नगर्नु भनी गृहमन्त्रालयले आदेश गरेको भन्दै पहिरो पीडितले हालसम्म सो रकम पाएनन् ।^२ नागरिकस्तरबाट उठाइएको सहयोग रकम सरकारले वितरण गर्न नदिएर जुरे पीडितलाई थप पीडा दिएको तत्कालीन राम्चे गाविसका गाविस अध्यक्ष शम्भु सापकोटाले बताए ।

लिदी पहिरोमा बालबालिका र महिला बढी प्रभावित

जुगल गाउँपालिका- २ लिदीमा ०७७ साउन ३० गते आएको पहिरोले लिदीको विद्यालय पुरिएपछि त्यस विद्यालयमा अध्ययनरत १ सय १९ जना बालक र १ सय १५ जना बालिका गरी २ सय ३४ जना बालबालिका पठन पाठनबाट बञ्चित भए । पहिरोमा परी १७ जना बालबालिकाको मृत्यु र दुई जना बालबालिका घाइते भएका थिए । सात जना बालबालिका अभिभावक बिहीन भए भने ६ जना गर्भवती महिला र सात जना सुत्केरी महिला पहिरोबाट पीडित भए । पहिरोपछि स्वास्थ्य चौकी बन्द भएको छ ।

१. <https://ekantipur.com/ampnews/2015-02-14/403798.html>

३. <https://nagariknews.nagariknetwork.com/social-affairs/165480-1543664400.html>

नेपालको पहाडी भूबनोट पत्रे चट्टानले बनेको नयाँ हिमश्रृङ्खला अन्तर्गत पर्दछ। जसले गर्दा यहाँको भूबनोट कमजोर छ। नेपालमा हुने बाढीपहिरोको बारेमा धेरै अध्ययन भएका छन्। तराईको भूभाग डुबान र कटानको कारण हुने क्षति भएकोले मानवीय क्षति कम हुन्छ। मानव निर्मित संरचना बाँध तथा सडकले पानी थुनिएर हुने एकाध घटना जस्तो कोशीको बाँध फुट्नु एउटा दुःखद घटना थियो।

तर, पहाडमा धेरै जोखिम रहेको छ। हजारौं टाकुरा तथा चुचुरा रहेको चुरे क्षेत्रदेखि हिमाली भूभाग रहेको नेपालमा पहिरो जानु सामान्य हो। सिन्धुपाल्चोकमा बाढी र पहिरो जानु सामान्य घटनाक्रम हुन्। यसका तीन ओटा कारण हुन्छन्।

पहिलो तिब्बतबाट बग्ने नदीहरूमा जो तिब्बतमा रहेका धेरै हिमतालहरू मध्ये कुनै एक मात्र हिमताल फुट्दा भोटेकोशी, सुनकोशी लगायतका नदीहरूमा बाढी आउँछ र बाढीका कारण खोला किनारको जमिन कटान हुँदा पहिरोको जोखिम समेत थपिन्छ। सन् १९७८ मा तिब्बतमा हिमताल फुट्दा आएको बाढीले तातोपानी देखि तल्लो क्षेत्रमा समेत ठूलो धनजनको क्षति भएको थियो। खोलाको सतहबाट १ हजार ८ सय मिटरसम्म अग्ला पहाड टाकुरा छन्। त्यस भूभागका बस्ती र १ सय मिटरसम्म टढाको क्षेत्रमा यसले असर गर्छ। डुबानले भन्दा यसले गर्ने क्षति बढी हुन्छ।

दोस्रो, अत्यधिक वर्षाले बाढी र पहिरो दुवैको जोखिम बढाउँछ। पानी पर्ने प्रकृत्याको आधारमा पनि बाढी पहिरोको प्रकार फरक-फरक हुन्छ। यस वर्ष लिदीमा आएको पहिरोको कारण लगातार वर्षा हुनु हो। माघ फागुनदेखिनै यस वर्ष पानी लगातार परिरहेको थियो। जसका कारण पहाडी भूभाग भित्रसम्म पानी पुगेको थियो। यस्तो समयमा पुनः ठूलो र दुई तीन देखिको वर्षाले जमिन कमजोर हुन पुग्यो एकै चोटी पहिरो गएको अध्ययनले देखिएको छ। एउटा पहिरोले पुनः पानी बग्ने खोल्सा पुरिनु र पानीको निकास रोकिँदा पानी र लेदोको कारण जम्बुको पहिरोमा यो समस्या छ। अन्य भागमा समेत बाढी पहिरोको असर पर्नु यहाँ जोखिम बढी हुने कारण हुन्। अर्को एकै समयमा हुने अत्यधिक वर्षाले पनि पहाडको माथिल्लो भाग कमजोर भई पहिरो जान्छ। यो सानो सानो र धेरै ओटा पहिरो भएर देखिन्छ। यसखाले पहिरोको क्षतिले भोटेकोशी किनारबाट बनेको कोदारी राजमार्ग तीन पटक परिवर्तन भइसकेको छ। यसखाले पहिरो दुई तीन वर्षपछि क्रमशः कम हुँदै गएर बिलाएर पनि जान्छन्। सुनकोशीमा सन् १९८७ को बाढीले यस्तै खाले विनास पुऱ्याएको थियो।

तेस्रो, भूकम्पका कारण पनि पहिरो जान्छ। भूकम्पबाट जाने पहिरो पहाडको टुप्पोबाट सुरु हुन्छ। यसले जमिनमा पारेको चिरा धाँजामा पानी पसेर पनि पहिरो जान्छ। २०७२ सालको भूकम्पपछि पनि साना साना पहिरो गएको थियो। यस्ता खाले पहिरो धेरै जसो कम हुँदै जान्छन्। त्यसपछि सन् २०१६ र १७ मा पहिरोको जोखिम कम नै भएको देखिन्छ। उदाहरणका लागि २०५० सालमा चितवन र मकवानपुरको सीमा क्षेत्रको पहाडी भूभागमा गएको पहिरो क्रमशः कम हुँदै गएर अहिले प्राय लोप भइसकेको छ।

भूगर्भशास्त्री तथा त्रिभुवन विश्व विद्यालयका प्राध्यापक डा.मेघराज धितालसँग गरिएको वार्तामा आधारित

जीविकोपार्जन क्षेत्रको क्षति

जुगल गाउँपालिका-२ लिदीका नागरिकहरूको मुख्य पेसा कृषि हो। यहाँका मानिसहरू १ सय ७५ परिवारका ७ सय ९७ जना कृषि पेसामा संलग्न छन्। यहाँको मुख्य बाली मकै, आलु, कोदो र धान हो। ०७७ साउन ३० गते लिदीमा आएको पहिरोका कारण १ हजार २ सय ५८ रोपनी बारीमा लगाएको मकै, कोदो र आलु

तथा १ हजार ६ सय ८५ रोपनीमा लगाएको धान खेती नोक्सान भयो।

आफ्नो जीविकोपार्जनका लागि लगाएको बाली छाडेर लिदीका सबै नागरिकहरू जुगल गाउँपालिका-१ सेलाङको बासखर्क जंगलमा आएर अस्थायी बसोवास गरिरहेका छन्। पहिरोका कारणले विस्थापित भएकाहरू आफूले लगाएको अन्नबाली क्षति भएको सम्भेर चिन्तित छन्। लिदीका १ सय ८० परिवारले प्रयोग गर्दै आएको ३५ वटा शौचालय र सात वटा सार्वजनिक धारा पूर्ण रूपमा क्षति भयो।^१ लिदीमा भएको

४. ऐजन

भौतिक संरचना मात्र होइन आर्थिक रूपले पनि लिदीमा ठूलो क्षति हुन पुग्यो । यहाँका नागरिकहरू पहिलेकै आर्थिक अवस्थामा पुग्न र जनजिवन सामान्य बन्न निकै समय लाग्ने निश्चित छ ।

बस्ती स्थानान्तरणको लागि विज्ञको सिफारिस

जनधनको नोक्सान कम गर्न केही काम भएको र जोखिम क्षेत्र भनेर पहिचान गरिए पनि समयमै बस्तीलाई स्थानान्तरण नगर्दा धेरैले ज्यान गुमाउनु परेको र कतिपयलाई पहिले नै सावधान गराउँदा समेत उनीहरू थातथलो छोडेर अन्यत्र जान नचाहँदा धेरै क्षति व्यहोर्नु परेको देखिन्छ । स्थानीय स्वयम्ले पनि पटकपटक 'जोखिम भयो बस्ती सारी दिनुपर्ने' भन्दै पटकपटक आग्रह गरेका हुन् । त्यस भेगका लाम्फा, सञ्चगाउँ, लिदी, भुल्के, निम्लुङ, बैगानका ५ सयभन्दा बढी घर सार्न माग गरेका थिए ।

पहिलेले ठूलो जनधनको क्षति व्यहोरेको सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको जुगल गाउँपालिकाको लिदी लगायतका जोखिममा रहेका बस्तीहरू स्थानान्तरण गर्न बिज्ञ समूहको टोलीले सिफारिस गरेको छ । बाढी पहिलेले वर्षाको समयमा ठूलो जनधनको क्षति भएपछि सरकारले सिन्धुपाल्चोक जिल्लालाई विपत् संकटग्रस्त क्षेत्र घोषणा गरेको थियो । सरकारले उक्त क्षेत्र लगायत आसपासका जोखिम बस्तीको भौगर्भिक अध्ययनका लागि मङ्सिर १७ गते विज्ञहरूको टोली पठाएको थियो । पुननिर्माण प्राधिकरण र राष्ट्रिय विपत् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन प्राधिकरणका विभिन्न चार जोखिम बस्तीहरूको स्थलगत अध्ययन गरेको थियो । स्थलगत अध्ययन गर्न गएको टोलीले पुननिर्माण प्राधिकरण र विपत् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन प्राधिकरणलाई अध्ययन टोलीले निकालेको निष्कर्षसहितको प्रतिवेदन हस्तान्तरण गरेको छ । विज्ञहरूको टोलीमा पुननिर्माण प्राधिकरणको तर्फबाट सहभागी जिल्ला आयोजना कार्यान्वयन इकाई (भवन) का प्रमुख सन्तोष निरौलाले पुस २१ गते पत्रकार सम्मेलन गरेर अध्ययन गरिएका चार बस्तीमध्ये दुई बस्ती उच्च जोखिममा रहेको निष्कर्ष निकालिएको जानकारी दिए ।

राष्ट्रिय पुननिर्माण प्राधिकरण र राष्ट्रिय विपत् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन प्राधिकरणको अगुवाइमा भूगर्भविद जिओटेक इन्जिनियर, सहरी योजनाकार, नापी अधिकारीलगायत विज्ञ सम्मिलित

प्राविधिक टोलीले जोखिमस्थलको अध्ययन गरेको थियो । जोखिम बस्तीहरूको अध्ययन गर्दा चार बस्ती मध्ये दुई बस्ती स्थानान्तरण गर्नुपर्ने देखियो प्रमुख निरौलाले बताए । उनले भने 'लिदी र सानो नाम्फामा अब मानव बस्ती बसाउन नै मिल्दैन ।'

विज्ञहरूको टोलीले जोखिमयुक्त बस्तीको पहिचान गर्ने, पहिचान भइसकेका बस्तीको थप अध्ययन गर्ने, संरक्षण गरेर बस्ती बसाउन मिल्ने नमिल्ने, नमिल्ने भए वैकल्पिक सुरक्षित स्थल खोज्ने लगायत कामको जिम्मेवारी लिएर जोखिमयुक्त बस्तीमा टोली पुगेको थियो । लगातारको बिपत्तिपछि सरकारले जिल्लालाई संकटग्रस्त क्षेत्र घोषणा गरेपश्चात भौगर्भिक अध्ययन र विस्थापित बस्तीको पुनःनिर्माणका लागि विज्ञहरूको टोली जुगल गाउँपालिका पुगेको हो ।

बस्ती स्थानान्तरणको लागि बाँसखर्क उपयुक्त

जुगल गाउँपालिकाको लिदीमा पहिलेले क्षति पुऱ्याएर बस्ती जोखिममा भएपछि यस क्षेत्रका स्थानीयलाई जुगल गाउँपालिका-१ सेलाङमा रहेको बाँसखर्कमा ल्याएर राखिएको छ । विज्ञहरूको टोलीले विस्थापितहरू बस्दै आएको बाँसखर्क क्षेत्रमा पुगेर त्यहाँ बस्ती बसाउन सकिन्छ की सकिँदैन भनेर अध्ययन गरेको थियो । 'हाम्रो टोलीले अध्ययन गरेकोमध्ये बाँसखर्क सबैभन्दा सुरक्षित देखियो', जिल्ला आयोजना कार्यान्वयन इकाईका प्रमुख सन्तोष निरौलाले बताए ।

विस्थापित भएर बाँसखर्कमा बस्दै आएका लिदीका स्थानीयले विज्ञ टोलीसँग आफूहरू अब बाँसखर्कमा बस्न तयार रहे पनि यहाँ सबै संरचना बनाइदिन माग गरेका छन् । बाँसखर्कदेखि लिदीसम्म मोटरबाटो, विद्यालय, मन्दिर, गुम्बालगायतका संरचना समेत बनाइ दिए आफूहरू बाँसखर्कमा बस्न तयार रहेको बताएका छन् ।

सुभाष

- ▶ नीति कार्यान्वयनका लागि कार्यक्रम कार्यान्वयनमा जोड दिनुपर्ने,
- ▶ अन्तरसरकारी समन्वयमा जोड दिनु पर्ने,
- ▶ वितरणमुखी कार्ययोजना भन्दा पूर्वतयारी तथा सक्षमता अभिवृद्धिमा जोड दिनु पर्ने,
- ▶ जोखिम सम्मुखतालाई मध्यनजर गर्दै बस्ती विकास एवम् पुनर्स्थापना कार्यलाई अगाडि बढाउनु पर्ने ,
- ▶ तीन तहको सरकारबीच प्रभावकारी समन्वय हुनुपर्ने,

- ▶ पर्याप्त उद्धार सामग्री र भण्डारणको व्यवस्था गर्नुपर्ने,
- ▶ राहत वितरणमा दोहोरोपना हुन नहुने,
- ▶ तथ्याङ्क सङ्कलनलाई विश्वसनीय बनाउनु पर्ने,
- ▶ विपतसँग सम्बन्धित सङ्घसंस्थाको भूमिकालाई प्रभावकारी बनाउनु पर्ने ।

सन्दर्भ सामाग्री

जियोलोजी अफ दी नेपाल हिमालय डाक्टर मेघराज धिताल

जिल्ला विपत् व्यवस्थापन समितिको विपत् पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना २०७५

नेपाल रेडक्रस सोसाइटी जिल्ला शाखाले तयार गरेको विपद पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना २०७५

नेपाल रेडक्रस सोसाइटीले विभिन्न जोखिम बस्ती तथा पहिरोका घटनामा तयार गरेको प्रतिवेदनहरू

<https://kathmandupost.com/province-no-3/2020/07/26/sindhupalchok-continues-to-get-battered-by-natural-disasters>

<https://thehimalayantimes.com/nepal/two-die-23-go-missing-as-floods-sweep-away-16-houses-in-sindhupalchok/>

<http://inseconline.org/np/news/%e0%a4%aa%e0%a4%b9%e0%a4%bf%e0%a4%b0%e0%a5%8b-%e0%a4%aa%e0%a5%8d%e0%a4%b0%e0%a4%ad%e0%a4%be%e0%a4%b5%e0%a4%bf%e0%a4%a4-%e0%a4%b8%e0%a5%8d%e0%a4%a5%e0%a4%be%e0%a4%a8%e0%a5%80%e0%a4%af%e0%a4%b5%e0%a4%be/>

[http://neoc.gov.np/uploads/cmsfiles/file/Situation_Report\(Sindhupalchowk\)_20150119102538.pdf](http://neoc.gov.np/uploads/cmsfiles/file/Situation_Report(Sindhupalchowk)_20150119102538.pdf)

<https://thehimalayantimes.com/nepal/75-killed-40-missing-in-sindhupalchowk-floods-landslides/>

<https://kathmandupost.com/province-no-3/2020/08/15/friday-s-landslide-a-preventable-tragedy-sindhupalchok-villagers-say>

<https://myrepublica.nagariknetwork.com/news/sindhupalchowk-devastated-by-landslides-and-floods/>

https://nagariknews.nagariknetwork.com/social-affairs/68175-1414741180.html?click_from=category

<https://www.ujyaaloonline.com/story/40497/2020/7/20/landslide-flood-geologist-monsoon>

https://nagariknews.nagariknetwork.com/social-affairs/186683-1564885020.html?click_from=trending

<http://xotkari.com/article?id=5f168f37e3577a494a7655ac>

<https://www.sallerikhabar.com/archives/128530>

<https://www.himalayatv.com/tag/%E0%A4%B8%E0%A4%BF%E0%A4%A8%E0%A5%8D%E0%A4%A7%E0%A5%81%E0%A4%AA%E0%A4%BE%E0%A4%B2%E0%A5%8D%E0%A4%9A%E0%A5%8B%E0%A4%95/>

<https://www.dainikonline.com/story/74865/2020/09/02/>

<https://ekantipur.com/news/2020/08/16/159754207782434333.html>

<https://www.himalkhabar.com/news/116356>

<https://ekantipur.com/news/2020/09/14/160004566501939748.html>

<https://ekantipur.com/news/2020/07/10/15943482109185110.html>

<https://www.nepaljapansamaj.com/news/details/weak-topography-puts-bhotekoshi-and-sunk.html>